

התלבטות

מאת דוד מרגלית

כשנפתח בירושלים, באמצע שנות החמישים גן-חיות התנ"כי, היה חיים באר נער צעיר. הפתיחה בשבת היתה אמורה לאפשר כניסה חנם לתוככי הגן. חיים התרגש כל השבוע, ובשבת צעד ברגל עם אביו אל שערי הגן. האכזבה שנחל הילד כאשר הסתבר שיש צורך בקניית כרטיסי-כניסה גרמה לכך ש-אביו, למרות היותו דתי שומר-שבת, לוה את הסכום הדרוש לקניית הכרטיס, מחבר, אף הוא יהודי דתי, "זה היה סוג מיוחד של חיים, שחלף מן העולם", הוא מדגיש. "היום אין מחנכים כך, וזה בלתי-אפשרי. אם אני הייתי נוהג כך עם ילדי, הם לא היו מבינים זאת".

חיים באר, סופר, דתי, בן 39, יליד ירושלים, נשוי ואב לשלושה ילדים. עד כה פירסם שם שני ספרים: ספר שירה ושמו, "שעשועים יום-יום" ורומן בשם "נוצות", שהפך רבי-מכר בקנה-מידה ישראלי. באר לא נטש את הכיפה, ילדיו לומדים בבית-ספר דתי, ובכל זאת הוא אומר:

"נוצר מצב שהכל הולך אחורנית ואנו חיים בתוך קונפליקט טראגי. אין עוד מקום לדת ומדינה, בראש וראשונה משום שהדתיים אינם מוכנים לשום הסדר. הסמכות העליונה היום היא הרבנות, ואין שום אפשרות שנקודת-ההסמכות יהיו מחוץ לתחום, מחוץ ל-מערכת." המצב היום, לדעתו, הוא תוצאה של התפתחות שהחלה לפני שנים רבות. "בשעתו לא סברה המפד"ל שהיא צריכה מועצת גדולי תורה ולא מועצת רבנים של המפד"ל ואף לא רב בכנסת. זו היתה מפלגה של בעלי-בתים, שאפילו בבתי-הכנסת שלהם לא תמיד היה רב בראש. כאשר זבולון המר והצעירים הכניסו את הרב חיים דרוק"ן מן לרשימתם, הם רצו בו כקישוט, כתכשיט. הם לא תפסו בזמן את משמעות ההליך ולא הבינו שבסופו של דבר התכשיט, כך התברר, רוצה להיות מלך.

"באגודת ישראל זה עוד יותר בולט. היה ברור, שזה לא יכול להתקיים לאורך ימים בדרך שהם רצו. הדברים מתפתחים, ובסופו של דבר הרבנים ירצו להיות השליטים. המלך השליט, או ראש-הממשלה, יהיה הרב עצמו. זו הכוונה כשמדברים על הומייניזציה לצורך העניין — הרב שלמה גורן יהיה ראש-

כוענים מניחי תפילין

מרגעי המשבר שלנו היה כשגילינו שאנו חיים לעצמנו, אנהנו בית לעצמנו ולא לאף אחד אחר".

העובדה שלא מצאנו כאן, במדינה, את האופי הרצוי למדינה החדשה, הביאה, לדעתו של באר, לכך שאנו מצויים בתקופה קשה, חסרת-מוצא, והבריחה למיסטיקה היא הקלה ביותר. במקום להביא טיעונים רציונאליים בוויכוחים השונים, זורקים לחלל האוויר ביד-טויים כמו, "השם ירחם", "זה רצון ההשג"ח, "הם טובים אולי כרחשי-לב, אך כטי-עונים פוליטיים הם אינם רציניים. "קשקור-שים", כדברי חיים באר. "עם טיעונים כאלה אי-אפשר לקיים מדינה, והעם היהודי יא ידע מעולם לנהל מדינה על מוסדותיה ואיר-גוניה. גם לא בימי החשמונאים".

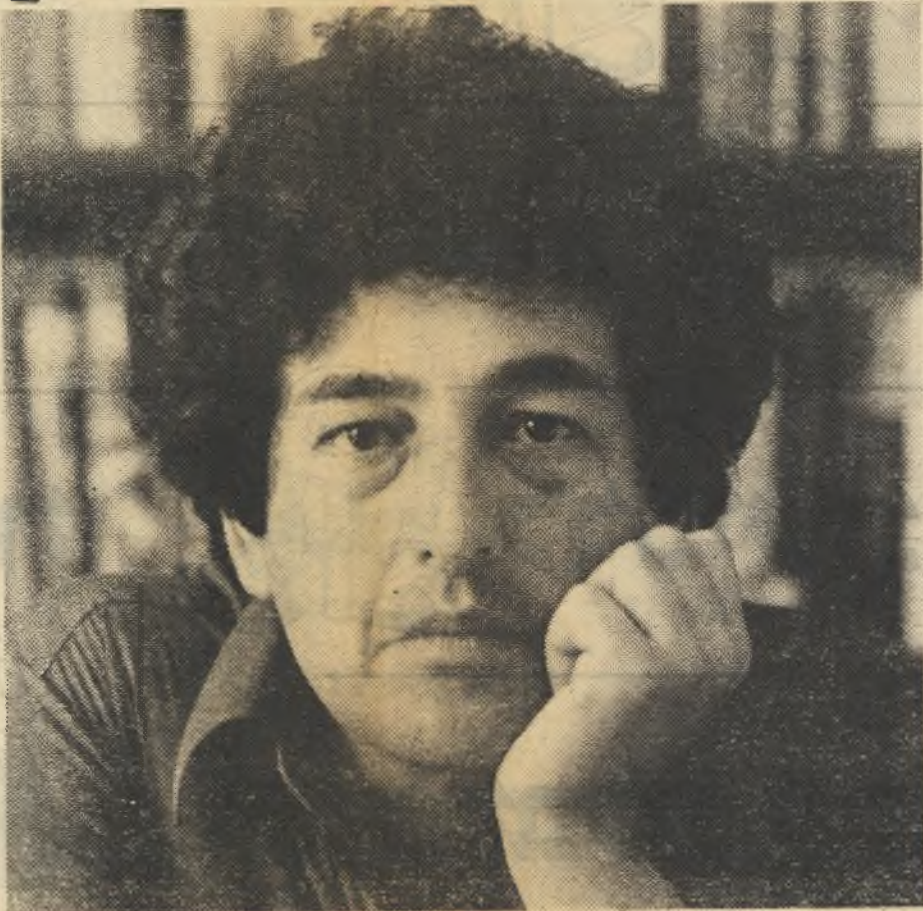
ההשתלטות הדתית החלה, לדבריו, לאחר מלחמת ששת הימים. אך שורשיה נעוצים שנים רבות קודם לכן. בימי השתופות הי-היסטורית של הדתיות וחננות העבודה. כשי-ברקע שורה תחושת קיפוח, "כילדים דתיים, בעלי רצון להגיע למשהו בחיים, ידענו שי-כמה וכמה החומים נעולים בפנינו. היה ברור, שכדי להגיע לדרגה בכירה בצבא או בשירות הדיפלומטי, וכך גם בעיתונות, עריך לנטוש את הדת, לבעוט בבית ובמסורת. מי שלא רצה להסיר את הכיפה, נדחק הצידה והפך לרופא, עורך-דין או רואה-חשבון: אם חשים לב, הוא מחייך, זה מה שעובר היום על הערבים בישראל). התחושה הזו של הקיפוח מצאה לה אפיק להתפרצות אהרי ששת הימים".

"כאשר החגלה הכר הרחב של השטחים, החלה לצוץ דמות חדשה של יהודי. מצד אחד, היהודי שהוא לא-רציונאלי, מחוץ למעגל ההיסטוריה, שלא רוצה לקבל את דינה, לא דמוקראטי, שונא זרים לא רוצה לעבוד. בשומרי-מצוות אלה אנו מגלים היים את האגפים הקיצוניים של ההווה היהודית: לאומיות דתית שומרת-מצוות, שמעמידה ב-ראש סולם-הקדימויות את ארץ-ישראל. את העצים והאבנים, ולא מקרה הוא שיישובי "גוש אמונים" שמותיים כשמות כנענים: "אלון-שבות", "קרני שומרון" — מין כנעני תורת הרב קוק, מצד אחד, וממיסטיקציה של כוח הרב גורן, מצד שני. מין תאוה של בחוריישיבה, שפתאום גילו את כלי-הנשק והם משהעשעים בו כמו ילדים מפגרים, אחר רואה אותם כרחובות, עם הכיפות הי-סרוגות הגדולות, הציציות, הדובונים והקי-לציניקובים — מין התלהבות של פטישיזם. ומולם נטורי-קרתא ואגודת ישראל, שההבדל ביניהם הוא שנטורי קרתא יותר ישרים. אגודת ישראל הם נצלנים, שלא רוצים להטות שכס. הם רואים בנו אפיוודה, ובעצם הם צמח טפיל שלא עושה דבר, לא תורם למשק שצריך לשאת, ושורשיו הם שורשי-אוויר".

מעבר לניתוח העובדות ולהבנת הרקע לתהליך הזה, חושש חיים באר מהבאות. אם האנשים השפויים שרוצים לחיות במדינה דמוקראטית מערבית, לא יתאוששו ולא ית-עשתו ולא יחליטו שהם צריכים לקחת את העניינים לידיהם, אזי תהליך הומוייניזציה יילך ויגבר. בימים קשים כאלה לא מפתיע שטייסי, פאנטום מוצאים את דרכם לזרועות-היו של האופיום הזה. זה עולם שלם, טוטאלי, מעניין. עולם שלא מניח לך אפילו לרקע אחת. מרגע שאתה קם בבוקר, יש לך הפ-קידים, אפילו כדי לשרוך שרוכים צריך להקדיש מחשבה".

כאדם דתי, המהנך את ילדיו באותה הרוח, הוא חש כי הוא-עצמו חי את הטרגדיה הזו. במובן מסוים הוא, כדתי ליברל, מוצא עצ-מו תלוש. "על אחי הדתיים אמרתי את מה שאני חושב. מצד שני, לא התפתחה כאן תרבות שאינה יונקת מאותם שורשים. הי-נסיון לדלג על אלפים שנה הוא עלוב. אין לי עולם אחר, ואיני רוצה בעולם אחר".

את הפיתרון האפשרי הוא רואה רק בצעב של "גינחות". "אני מקווה, שיווצר מצב של גינחות, שכל צד יתרום לו. כמו בתהליך השלום, המעניין הוא התהליך בו נוצרים וקורים דברים חדשים. אם היתה גינחות נד-סח תנועת העבודה המפד"לית, המבקשת כי-מובן את זכויותיה לחיות על-פי דרכה, הוד התחשבות בצרכיה, אם לא היה תהליך של כירסום מתמיד בסטאטוס-קוו מצד הדתיים, הרי בתוך כמה עשרות שנים היה החילחול בין שני הצדדים עושה את שלו. העובדה שהדתיים ניצלו לרעה את הדמוקראטיה, היא הפוגעת בסיכוי".

חיים באר דתי ליברלי. קשה לו כיום. עמיתיו הדתיים שואפי הומייניזם — המירו רוהניות בכוחניות. הרבנים רוצים לשלוט ולשם כך הם פועלים בשיטת הסלאמי, תוך ניצול סלחנותם של החילונים. חיים באר מרגיש תלוש דווקא בתוך מחנהו-שלו. הם הולכים אחורנית, הוא רוצה לשמר את הסובלנות

הממשלה. מדוע לו להיות רב ראשי ולבוא ולהתחוכך ולאיים על זבולון המר בהרס כדי שיעשה כדברו, כאשר הרבה יותר נוח שהוא שיעמו יהיה ראש-הממשלה? הם עובדים ב-שיטת הסלאמי — כל הזמן הותכים ולוקחים. אני לא יודע אם הייתי רוצה לחיות בחברה שעוברת תהליך של השתלטות כזו. הרבנים לא יסכימו למצב שבו הם יעסקו אך ורק בתרגולות ובכשרות של בתי-מלון. הם רוי-צים הלכה טוטאלית, מקיפה. הם מנצלים את המצב ומחוקקים כל הזמן חוק ועוד חוק חוק הכשרות, כדוגמה. האם כשרות זה רק האוכל? לא. כשרות זה גם האיש שמייצר את האוכל, וזה שעון-השבת במפעל, והמע-לית, וכך הלאה.

"לבעיות המומחיות הם מצאו פיתרון. יש בעיות רפואה? — הם אומרים — נלך למקצוען, לרופא. בפוליטיקה הם לא אומרים כך. הרבנים לא מפנים לפוליטיקאים את השאלות הפוליטיות, אלא מהליטים לבד. בי-רגע שהרב מוציא הנחיה או פסק-דין האומר שאסור להחזיר שטחים מארץ-ישראל זה כובל את ידי הפוליטיקאים. המסקנה: לא רק שאין אנו נמצאים בכיוון של הפרדת הדת מהמדינה, אנהנו בכיוון של השתלטות הדת, וזה יילך ויחריף".

הדתיים, לדעתו של באר, מנצלים נקודות-חורפה אצל החילוניים, סלחנות, וחוסר-הת-ארגנות, כדי לשנות את ה-סטאטוס קוו. הם מנצלים את המבוכה השלטת בחלק ניכר מהציבור, ואף את רגשי-האשמה שיש לחלק גדול מן החילוניים. "הקמת המדינה, אם נרצה או לא, יש בה משום נטישת היהדות, וכמעט כל אחד בתוכנו יש לו רקע דתי — לו או לאבותיו. פעם חשבנו, שאנו כאן מהווים את חוד-החנית של העם היהודי. הי-ום, מסתבר, אף אחד אינו רוצה לבוא, ואחד